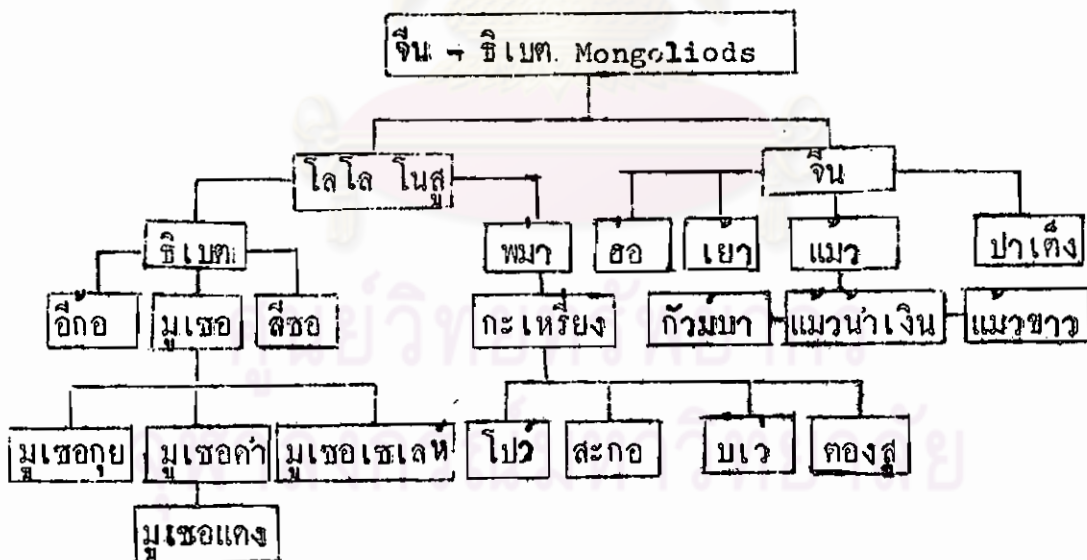

การสำรวจและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประวัติความเป็นมาของชาวเขา

ชาวเขาเป็นชนเชื้อสายมองโกลกลุ่มน้อยที่มีวิถีดำรงชีวิตบางอย่างแตกต่างจากชาวไทยโดยทั่วไป นักมานุษยวิทยาจำแนกตระกูลของชาวเขาเป็น 2 พวก คือ พวกตระกูลจีน - ทิเบต (Sino - Tibetan Stock) ซึ่งได้แก่พวกชาวเขาเผ่าแม้วและเย้า กับพวกตระกูลทิเบต - พม่า (Tibeto-Burman Stock) ซึ่งได้แก่ ชาวเขาเผ่ามูเซอ ลีซอ อีกอ และกะเหรี่ยง มีภูมิลำเนาเดิมอยู่บริเวณจีนตอนใต้ และทิเบต. ต่อมามีการอพยพลงมาจากใต้และใต้แยกเป็น 2 สาย ตามรายงานของ กอร์ดอน ยิง¹ (Gordon Young) ดังแผนภูมิ

¹Gordon Young, The Hill Tribe of Northern Thailand (USOM, 1961), p. 7.

สายแรกเป็นชนเผ่าชิวเบต - หม่า ไค่แก๋ เผ่ามูเซอ อี้ก้อ และกะเหรี่ยง พวกนี้สืบเชื้อสายมาจากพวกโลโลและโนสุ (Lolo-Nosu) ครั้งโบราณ ต่อมาถูกจีน รุกรานจึงอพยพไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของกลุ่มน้ำสาละวิน และเข้าไปตามแนวเขา ของรัฐคะฉิ่น บริเวณพรมแดนระหว่างพม่าตอนเหนือกับจีน บางพวกไปทางทิศตะวันออกจนถึงฝั่งแม่น้ำโขงถึงรัฐฉานของพม่า ลาวและทางตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือของ ประเทศไทย

สายที่สอง ไค่แก๋ แม้ว เย้า และปาดัง พวกนี้สืบเชื้อสายมาจากจีน ได้รับ อิทธิพลทางวัฒนธรรมจากจีนมากทั้งการ แต่งกายและการดำรงชีวิต ถิ่นเดิมอยู่ตามลุ่มแม่น้ำ เหลืองแถบมณฑลไคเวจ่า ยูนาน สุนหน่า และกวางสี ต่อมาถูกจีนบีบบังคับจึงอพยพลงทางใต้ ซึ่งเป็นเขตตั้งเกี้ยวและฉวนราวศตวรรษที่ 23 - 24 และอพยพเรื่อยมาจนถึงลาวและไทย ทางจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ น่าน ตาก เพชรบูรณ์ และพิษณุโลก

สภาพของชาวเขาโดยทั่วไปในประเทศไทย

ชาวเขาในประเทศไทยมีประมาณ 23 เผ่า² แบ่งเป็นเผ่าใหญ่ ๆ ได้ 6 เผ่า คือ กะเหรี่ยง เย้า แม้ว ลีซอ มูเซอ และอี้ก้อ ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ตามภูเขาซึ่งมีความสูง ตั้งแต่ 400 - 1,500 เมตร จากระดับน้ำทะเล ในเขตจังหวัดต่าง ๆ ทางภาคเหนือ ส่วนภาคอื่น ๆ มีบ้างเล็กน้อย ชาวเขาทั้งหมดในประเทศไทยมีประมาณ 500,000 คน อาศัยอยู่ในพื้นที่ประมาณ 150,000 ตารางกิโลเมตร ความหนาแน่นของประชากรเฉลี่ย 3.3 คนต่อหนึ่งตารางกิโลเมตร ชาวเขาทางภาคเหนืออาศัยอยู่ตามบริเวณแหล่งกำเนิด

²ทวีป คำรงค์สัจย์, "ชาวป่าชาวเขาในประเทศไทย" ปัญหาชาวเขาในประเทศไทย (โรงเรียนเสนาธิการทหาร, กองบัญชาการทหารสูงสุด, พิมพ์ครั้งที่สาม, 2515), หน้า 1.

ของต้นน้ำลำธารของแม่น้ำในภาคกลาง อาชีพและทัศนคติของชาวเขาเหล่านี้ บางครั้งเป็นความจำเป็นที่ทางรัฐบาลต้องเอาใจใส่ช่วยเหลือเป็นพิเศษ

1. เผ่าแม้ว ประมาณว่ามีแม้ว 50,000 คนเศษในประเทศไทย ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในเขตจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ตาก ลำปาง น่าน แพร่ อุตรดิตถ์ เพชรบูรณ์ และเลย แม้วอยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเลตั้งแต่ 4,000 ฟุตขึ้นไป เข้ามาในประเทศไทยนานกว่า 60 ปี มีมากที่สุดอยู่ในจังหวัดน่าน แบ่งออกเป็นเผ่าย่อยได้ 3 เผ่าคือ แม้วขาว แม้วดำ และแม้วลาย แม้วขาวชอบแต่งกายมีแถบผ้าขาวทาบติดที่ปลายแขนเสื้อ ผู้หญิงสวมกระโปรงสีขาวไม่มีลวดลาย แม้วดำชอบแต่งกายด้วยชุดสีดำมากกว่าสีอื่น ผู้ชายสวมเสื้อเปิดทอง ส่วนแม้วลายนั้น ผู้ชายสวมเสื้อยาวถึงเอว กางเกงสีดำถึงเข่า ผู้หญิงสวมกระโปรงจีบปักลวดลายดอกสีขาว-เหลือง เล็กๆ และโพกศีรษะด้วยผ้ายาย บางคนสวมเสื้อลายดอก แม้วทั้ง 3 เผ่าพูดภาษาเดียวกัน ภาษาพูดบางคำคล้ายภาษาจีน

2. เผ่ากะเหรี่ยง กะเหรี่ยงเข้ามาอยู่ในประเทศไทยประมาณ 300 ปี เป็นชาวเขาที่มีจำนวนมากที่สุด คือประมาณ 123,000 คน อาศัยอยู่ในจังหวัด เชียงราย เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ตาก กาญจนบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ แพร่ ลำปาง และลำพูน ชาวกะเหรี่ยงตั้งบ้านเรือนอยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเลประมาณ 1,500 ฟุต แบ่งเป็น 4 เผ่าย่อย คือ สะกอ ไป่ว ปวอย และตองสู นิยมการมีวัวเดี่ยวเมียเดี่ยว และเป็นชาวเขาเผ่าแรกที่รู้จักอนุรักษ์ขนาน้ำและกิน

3. เผ่าเย้า อาศัยอยู่ในเขตจังหวัด เชียงราย เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน น่านและลำปาง เย้าในประเทศไทยมีมากกว่า 12,000 คน ชอบอยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเล 3,000 - 4,000 ฟุต บ้านของพวกเย้าใหญ่โตกว่าชาวเขาเผ่าอื่น ๆ มีวัฒนธรรมคล้ายจีน มีการอนามัยและการศึกษาคิดว่าชาวเขาเผ่าอื่น ๆ ผู้ชายเย้ามีภรรยาได้ 3-4 คน ผู้หญิงเย้าเมื่อแต่งงานแล้วมีสภาพกึ่งทาสของสามี

4. เผ่าลีซอ อพยพเข้ามาในประเทศไทยเมื่อประมาณ 5 ปีที่แล้ว มีมากในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และลำปาง มีประชากรประมาณ 20,222 คน อยู่สูงกว่า

ระดับน้ำทะเล 4,000 - 5,000 ฟุต พวกนี้ชอบอพยพเร่รอนไปหลายดินแดน สัมกับชนหลายชาติหลายเผ่า ภูษาจีนฮ่อ มูเซอ อีโก ไทยใหญ่ และภาษาถิ่นภาคเหนือ นิยมใช้เสื่อผ้าลินินมากกว่าชาวเขาเผ่าอื่น ๆ หนุ่มสาวชอบแสดงความรักกัน ณ ครกกระเดื่อง กลางลานบ้านหรือบริเวณใกล้ ๆ กัน

5. เผ่าอีโก เข้าสู่ประเทศไทยเมื่อประมาณ 60 ปีมาแล้ว แต่มีจำนวนน้อยในระยะ 20 ปี อพยพเข้ามามากขึ้น ปัจจุบันมีประชากรประมาณ 30,000 คน อยู่ในจังหวัดเชียงราย นิยมรับประทานเนื้อสุนัขดำ กลางลานบ้านซึ่งเรียกกันว่าลานสาวออกใช้เป็นที่รับแขกมีเกียรติ เต้นรำและหนุ่มสาวออกฝากรักกัน

6. เผ่ามูเซอ มีอยู่ในประเทศไทยประมาณ 16,000 คน ในเขตจังหวัดเชียงราย ลำปาง เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน และตาก นิยมตั้งบ้านเรือนอยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเล 3,000 - 4,000 ฟุต หญิงและชายของมูเซอมีฐานะเท่าเทียมกัน มีผิวเคียวเมียเคียว ชอบเต้นรำมาก แบ่งออกเป็น 4 เผ่าย่อย คือ มูเซอแดง มูเซอดำ มูเซอขี้เหล็ก และมูเซอเขเลท

7. เผ่าถิ่น เป็นชาวเขาที่มีอยู่เพียงหมู่บ้านเดียวที่อำเภอแะระ จังหวัดน่าน เมื่อ ค.ศ. 1961 ประมาณว่ามีประชากร 18,900 คน³ มีสมาชิกครอบครัวละประมาณ 6 คน อพยพเข้าสู่ประเทศไทยกว่า 40 ปีมาแล้ว ภาษาพูดคล้ายคลึงชาวละว้า ยังไม่มีหนังสือของตนเอง ปัจจุบันมีโรงเรียนบางหมู่บ้าน นับถือผีคล้ายชาวขมุ มีการสร้างประตูดึงประจำหมู่บ้าน ปัจจุบันนับถือศาสนาพุทธและคริสต์เพิ่มขึ้น มีอาชีพทำไร่ข้าว ปลูกพืชไร่อื่น ๆ และปลูกฝิ่นบ้างเล็กน้อย รายได้เฉลี่ยประมาณ 1,000 บาทต่อครอบครัวต่อปี

³Gordon Young, op. cit., p. 65.

วัฒนธรรมและประเพณีของชาวเขา

ชาวเขาทุกเผ่ามีความยึดมั่นเป็นอันเดียวกันในหมู่ชนร่วมเผ่า⁴ ซึ่งศึกษาได้จากการแต่งกาย ภาษา ขนบประเพณีและพิธีกรรมทางศาสนา เขาจะรักษายึดมั่นลักษณะประจำเผ่าไม่เปลี่ยนแปลง มีการแต่งงานข้ามเผ่า่น้อยมาก ยกเว้นมูเซอ ลีซอ และอีก้อ ส่วนใหญ่นิยมแต่งงานแบบัวเดียวเมียเดียว (Monogamy)

ระบบของครอบครัว⁵ มีทั้งแบบครอบครัวเดี่ยว (Nucleus Family) คือในบ้านมีเฉพาะบิดามารดาและบุตร พวกมูเซอนิยมแบบนี้ กับแบบครอบครัวผสม (Extented Family) คือนอกจากบิดามารดาและบุตรแล้ว บุตรชายที่แต่งงานแล้วก็ยังอยู่รวมและอาจมี ปู่ ย่า อีกด้วย ซึ่งพวกเย้าและแมวนิยมแบบนี้

ชาวเขาโดยทั่วไปนับถือผี (Animism) ทุกหมู่บ้านมักจะมีหมอผีประจำบางแห่งมีหมอผีถึง 10 คน หมอผีเหล่านี้สืบทอดกันทางมรดก แต่ต้องมีความสามารถติดต่อกับสิ่งลึกลับได้ หมอผีมีฐานะทางสังคมสูงมีทั้งหญิงและชาย ในระยะหลัง ๆ นี้มีศาสนาพุทธและคริสต์ได้เข้าไปมีบทบาท และอิทธิพลต่อชาวเขามากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามแม้เขาจะนับถือศาสนาพุทธและคริสต์มาก แต่การนับถือนี้ก็ยังมิอยู่ และเผ่าที่นับถือศาสนาพุทธและคริสต์มากที่สุด คือ เผ่ากะเหรี่ยงสะกอ

สภาพเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพของชาวเขา

สภาพเศรษฐกิจของชาวเขาเป็นแบบเศรษฐกิจแบบเลี้ยงตัวเอง (Self Sufficient) กล่าวคือเป็นการประกอบอาชีพส่วนใหญ่เป็นการกสิกรรมในครอบครัว

002662

⁴เกษม มนต์, การสอนสุขศึกษาแก่เด็กชาวเขา (วิทยานิพนธ์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2516), หน้า 17.

⁵ประสิทธิ์ วนาพิทักษ์, ชาวเขาในภาคเหนือของประเทศไทย (พิมพ์อักษำเนา), หน้า 5.

เพื่อใช้บริโภคในครัวเรือน พืชที่ทำรายได้เป็นเงินสดที่สูงสุดคือ ถั่ว การเพาะปลูกของ
 ทัศนโค่นไม้ทำลายป่าและทำไร่เลื่อนลอย ซึ่งเป็นผลเสียหายต่อส่วนรวมอย่างยิ่ง เพราะ
 เป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้ฝนไม่ตกตามฤดูกาล เกิดน้ำหลากท่วมอย่าง
 รวดเร็ว ซึ่งจะฉาวแยกเป็นเผ่าคั่งนี้

เผ่าแม่⁶ เป็นชาวเขาที่มีรายได้สูงสุด ประมาณ 3,000 - 3,500 บาท
 ต่อปีต่อครอบครัว แม่ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพในทางเพาะปลูก เช่น ข้าว และปลูกพืช
 อื่น ๆ มี น้ำเต้า ข้าวโพด พริก หัวผักกาด ปอ คราม ยาสูบ และถั่ว

กะเหรี่ยง⁷ มีอาชีพในทางปลูกข้าว ทำนาค่า แต่พวกอยู่บนสูง เขาทำไร่เลื่อน
 ลอย แต่ละครอบครัวในหมู่บ้านจะมีข้าวไร่ ฝึกเฉลี่ยแล้ว 2 ไร่ มีผู้ที่ไม่มีที่ดินอยู่ประมาณ
 33 - 35 เปอร์เซ็นต์ที่จะต้องช่วยเหลือเก็บเกี่ยวเพื่อแลกข้าว พวกกะเหรี่ยงสะกอที่อยู่
 ตามหุบเขาสูงมักจะเป็นผู้ที่มีดินเป็นของตนเองและปลูกพืชผักต่าง ๆ ซึ่งจะมีประมาณ 60
 เปอร์เซ็นต์ การคำนวณจากผลิตภัณฑ์ไร่เลื่อนลอยมีความยากลำบากทั้งนี้เนื่องจากพื้น
 พืชอาจเจริญเติบโตอยู่เพียงบางส่วนของไร่และไม่ได้ผลเต็มที่ การบริโภคโดยเฉลี่ยในปี
 หนึ่ง ๆ ของครัวเรือนใช้ข้าวเปลือกประมาณ 1,234 กิโลกรัม กะเหรี่ยงบางครอบครัว
 ใช้ข้าวปนกับข้าวโพดรับประทาน แต่ก็ใช้ในกรณีที่ค้ำขันหรือออกอยากจริง ๆ

อีก⁸ อาชีพสำคัญของชาวอีก คือการเพาะปลูกแบบไร่เลื่อนลอย การล่าสัตว์

⁶ สำเร็จ วรรณคดี, การ สอน พัง และ พุท ภาษา ไทย แก่ เด็ก ชาว เขา
 (วิทยานิพนธ์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2516), หน้า 16.

⁷ ซีเตอร์ อินตัน, กะเหรี่ยงไป๋ในภาคเหนือของประเทศไทย (เอกสาร
 อักสำเนา) หน้า 13.

⁸ ขอบ ฌาอนันต์, อีก (ศูนย์วิจัยชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์, พิมพ์
 อักสำเนา), หน้า 7.

ไม่ได้ทำกันเป็นอาชีพแบบชาวมูเซอ พืชที่ปลูกมี ข้าว ข้าวฟ่าง ข้าวเดือย อ้อย พริก ฝรั่ง ถั่ว ถั่วแดงและกล้วย กล้วยส่วนมากปลูกในส่วนนอกบ้าน ส่วนครัวทำกันน้อย นอกจากนั้นพวกอีกก็ยังปลูก ยาสูบ ชาและฝ้าย พวกอีกก็มีการแลกเปลี่ยนข้าว ฝ้ายและแรงงาน เช่น การทำโลหะอย่างง่าย ๆ และการรักษาพยาบาลระหว่างหมู่บ้าน รายได้ประจำปีของอีกประมาณ 1,400 บาทต่อปี

มูเซอ⁹ มูเซอมีชีวิตผูกพันอยู่กับเกษตรกรรมตลอดปี ฐานะทางเศรษฐกิจไม่มั่นคง มูเซอทำไร่ เลื่อนลอยและปลูกฝิ่น ชอบทำการเพาะปลูกตามไหล่เขาสูงชัน ส่วนประกอบทางเศรษฐกิจอย่างอื่นก็มีบ้างไม่มากนัก อาทิ การเลี้ยงสัตว์ การล่าสัตว์ การสะสมของป่า

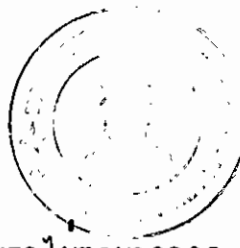
ลีซอ¹⁰ อาชีพของพวกลีซอ ปลูกพืชหลัก 3 ชนิดคือข้าวเจ้า ข้าวโพกและฝิ่น นอกจากนี้ก็มีผักกาด เมื่อก มันฝรั่ง มะเขือขอส พริก ถั่วเหลือง บางหมู่บ้านปลูกชาและข้าว การปลูกข้าวมักจะปลูกในพื้นที่ที่หักร้างตามพงใหม่ ปลูกซ้ำที่เดิมประมาณ 2 - 3 ปี แล้วก็ทิ้งย้ายไปบุกเบิกที่ดินแห่งใหม่ ลีซอเป็นพวกที่มีความขยันขันแข็ง ฐานะความเป็นอยู่ไม่ยากจนเกินไปนัก ทุกครอบครัวมีพอใช้พอกิน

เย้า¹¹ เป็นชาวไร่ที่ขยันขันแข็ง จึงทำให้มีฐานะทางเศรษฐกิจดี เย้าทำการเกษตรแบบไร่ เลื่อนลอย ทำการเพาะปลูกแบบโค่นป่า ปลูกข้าวไร่ นับว่าเป็นการทำหลาย

⁹พินิจ พิรัชกัลป์, ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับชาวเขาเป่ามูเซอ (พิมพ์อักษรสำเนา), หน้า 24.

¹⁰ประเสริฐ ชัยพิฤสิทธิ์, ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับชาวเขาเผ่าลีซอ (พิมพ์อักษรสำเนา), หน้า 11.

¹¹ชอบ คุชอนันต์, เรื่องเดิม, หน้า 7.

ทรัพย์สินทางวัฒนธรรมชาติ อันมีผลทำให้ผู้คนตกใจไม่ความถูกต้อง หรือเกิดน่าหวงกลัว เพราะไม่มีอะไร
ก็ตกกัน อันจะทำลายทรัพย์สิน พิษผลของชาวพื้นราบได้ สมัยก่อนการค้าขายเดินเท้ากันอย่าง
กว้างขวาง เย้าบางคนรวยมาก แต่ปัจจุบันรายได้ของชาวเขาเย้าตกต่ำเพราะรัฐ
บาลห้ามสูบและขายฝิ่น

ถิ่น¹² เป็นเกษตรกร ปลูกข้าวเป็นหลัก ชาวถิ่นที่อยู่ที่สูง ๆ จะปลูกฝิ่นซึ่ง
เป็นพืชทำรายได้สูงมีการปลูกชาและส่งขามหมัก (เมี่ยง) ลงมาขายชาวพื้นราบ นอกจากนี้
นี้ก็มีการเลี้ยงหมูซึ่งไม่ใช่เป็นอาหารแต่ใช้สำหรับเซ่นผี ส่วนชาวถิ่นที่อยู่ใกล้พื้นราบก็จะ
ปลูกผักและนำไปขายในตลาดในเมือง รายได้ของครอบครัวเฉลี่ยมากกว่า 1,000 บาท
ต่อปี

เผ่าถิ่น ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมแบบเลี้ยงตัวเอง ซึ่งได้แก่ ข้าวเป็นส่วน
มาก ชาวถิ่นบางคนก็ตลาดโคขายในพื้นที่ในการเพาะปลูก และไถนาพืชชนิดอื่น ๆ มาปลูก
ควย ในการทำการติดต่อกับค้าขาย ชาวถิ่นนิยมติดต่อกับคนไทยมากกว่าชาวถิ่นควย
กัน

สรุปได้ว่า อาชีพของชาวเขาแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ เกษตรกรรม และ
รับจ้าง

ช่วงเวลาของกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชาวเขาโดยทั่วไป¹³ ซึ่งแบ่งเป็นเดือน
ตลอดปี ได้ดังนี้คือ

¹² Gordon Young, op. cit., pp. 66 - 67.

¹³ กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย, รายงานการสำรวจภาวะ
เศรษฐกิจและสังคมชาวเขาในภาคเหนือของประเทศไทย, หน้า 22.

- มกราคม - กรีดดิน เก็บยางดิน คายหญ้าในไร่ดิน
- ขนข้าวเปลือกจากไร่ไปใส่ยุ้งในหมู่บ้าน
- เลือกที่คินใหม่
- กุมภาพันธ์ - กรีดดินและเก็บยางดิน
- โคนป่า เฒ่าป่า เพื่อเตรียมปลูกข้าวโพด
- มีนาคม - โคนป่า เฒ่าป่า เพื่อเตรียมปลูกข้าวโพด
- หมกตุ๋นเก็บดิน ค่ายาขยมนเขา
- เมษายน - โคนป่า และเฒ่าป่า เตรียมการขั้นสุดท้ายสำหรับหวาน
- ปลูกพืชผสม มันฝรั่งและข้าวโพด
- พฤษภาคม - ปลูกข้าว ปลูกพืชผสม และพริก
- ถางหญ้าในไร่ข้าวโพด และพืชผสม
- มิถุนายน - ถางหญ้าในไร่ข้าวโพด ปลูกพืชผสม
- กรกฎาคม - ถางหญ้าในไร่ข้าว
- เก็บเกี่ยวข้าวโพด เก็บเกี่ยวพืชผสม
- เตรียมดินปลูกดิน
- สิงหาคม - เก็บข้าวโพด เก็บพืชผสมและมันฝรั่ง
- เตรียมที่คินปลูกดิน
- กันยายน - ปลูกดินพันธุ์เบา ปลูกพืชผสม
- เก็บข้าวพันธุ์เบา เก็บพริกและพืชผสม
- ตุลาคม - ปลูกดินพันธุ์หนัก
- ถางหญ้าไร่ดิน
- เก็บข้าวและตากข้าว เก็บพืชผสม
- พฤศจิกายน - ถางหญ้าไร่ดิน
- เก็บข้าวพันธุ์หนัก เก็บพริกและพืชผสม
- นวดข้าว

- ชั้นวาคม
- กรีดฉิ่งและเก็บฉิ่ง
 - ถาวหญ้าในไร่ฉิ่ง
 - นวดข้าวพันธุหนัก
 - ชนข้าวเปลือกออกจากไร่ไปเก็บในยุ้ง
 - เริ่มฤดูกาลขาย

ปัญหาด้านการเมืองและการปกครอง

ปัญหาการเมืองของชาวเขาพอจะแยกออกเป็น 2 ประการ คือ ปัญหาการปกครองตนเองและปัญหาในการที่เจ้าหน้าที่ของราชการปกครอง เพื่อให้เข้าใจแจ่มแจ้ง จึงขอกล่าวการปกครองของแต่ละเผ่าดังนี้

แม้¹⁴ อำนาจในการปกครองของเผ่าแม่ที่มีมาอย่างน้อย 4 ทางด้วยกันคือ อำนาจตามกฎหมาย ตามจารีตประเพณี การประชุมหมู่บ้าน และจากความคิดเห็นของพวกอาวโสซึ่งทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาของหัวหน้าหมู่บ้านตามปกติแล้วหัวหน้าหมู่บ้านจะต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตาม อีกทางหนึ่งผู้ใช้อำนาจปกครองได้แก่ปวงชนชาวแม่ โดยให้หัวหน้าหมู่บ้านเป็นผู้ใช้อำนาจแทน การดำเนินงามของหัวหน้าหมู่บ้านจะต้องเป็นไปตามกรอบของจารีตประเพณีและความคิดเห็นของที่ประชุมหมู่บ้าน จะทำตามอำเภอใจตนเองไม่ได้ การรักษาความสงบเรียบร้อยหัวหน้าหมู่บ้านจะเรียกประชุมชายฉกรรจ์ให้ทำหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อย ชายแม่ทุกคนจะต้องปฏิบัติตามคำสั่งของหัวหน้า โดยปกติแล้วไม่นิยมไปแจ้งกับเจ้าหน้าที่ตำรวจหรืออำเภอ เว้นแต่ในกรณีที่มีการฆาตกรรมเกิดขึ้นเท่านั้น ในการรักษาความยุติธรรม ชาวแม่จะพยายามตกลงกันเองก่อน ถ้าตกลงกันไม่ได้จึงจะไปพึ่งต่อทางราชการต่อไป

¹⁴ชอบ ขวานันต์, เรื่องเดิม หน้า 5.

กะเหรี่ยง¹⁵ การปกครองมีผู้เป็นหัวหน้าทางพิธีกรรม ซึ่งได้ตำแหน่งมาโดยการสืบช่วงตามสายฝ่ายบิดา นอกจากนี้เขายังเป็นหัวหน้าผู้มีอำนาจในกิจการทางโลก และเป็นทั้งผู้สุดท้ายของผู้นับในอันที่จะใช้อำนาจของเขา เพื่อปฏิเสธการขออนุญาตและเนรเทศบุคคลอันธพาล ถึงแม้ว่าความเห็นของเขามีน้ำหนักกว่าคนส่วนใหญ่ แต่เขามักจะยอมฟังการตัดสินของเสียงส่วนมาก กิจการที่สำคัญทั้งหมดที่เกี่ยวกับหมู่บ้านจะได้รับการอภิปรายกันในระหว่างกลุ่มบุคคลที่รวมตัวกันอย่างหลวม ๆ ประเภทหนึ่ง ซึ่งรู้จักกันในฐานะผู้เฒ่าผู้แก่ของหมู่บ้าน การประชุมกันเพื่อหารือหรือร่วมมือกันทั้งหมู่บ้านมีน้อยครั้ง ชาวกะเหรี่ยงไม่ต้องการทำการต่อสู้เพื่อป้องกันเขตแดนและไม่เคยมีการทะเลาะชั้นนองเลือดกัน เพราะมีข้อกำหนดที่เข้มงวดทางด้านศาสนาเกี่ยวกับการกระทำที่รุนแรง ครอบครัวยุคใหม่พอใจการจัดการหมู่บ้าน อาจจะย้ายไปอยู่หมู่บ้านอื่นหรือไม่ก็รวมกลุ่มตั้งเป็นหมู่บ้านขึ้นใหม่ อย่างไรก็ตามหัวหน้าหมู่บ้านในปัจจุบันนี้ ส่วนมากได้รับแต่งตั้งโดยกำนันหรือนายอำเภอ จะเห็นได้ว่า การปกครองของชาวเขบบางเผ่าโดยมีหัวหน้าเป็นเจ้าหน้าที่ของทางราชการนั้นเขาไม่ยอมรับ ประกอบกับบางเผ่ามีจิตใจโอนเอียงที่จะรับการช่วยเหลือโดยง่าย ซาคความรับผิดชอบ จึงเป็นการล่อแหลมต่อฝ่ายตรงข้ามที่จะดำเนินการโฆษณาชวนเชื่อได้ง่าย ยังมีอีกหลายเผ่าที่นับถือหัวหน้าหมู่บ้าน หรือจารีตประเพณีของตัวเองอย่างเคร่งครัด ถ้าเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองท้องถิ่นไม่รับเอาใจใส่และดำเนินวิธีการเข้าถึงจิตใจชาวเขาอย่างมีประสิทธิภาพแล้วการกระทำก็จะขัดกับความรู้สึกของชาวเขา นอกจากจับอาวุธขึ้นต่อสู้ซึ่งจะเป็นประโยชน์กับฝ่ายตรงข้าม ดังที่พันตำรวจเอก ทวีป คำรังสฤษฎ์¹⁶ กล่าวไว้ในหนังสือปัญหาชาวเขาในประเทศไทยไว้ว่า "เมื่อมีใครไปกระทำขัดกับความรู้สึกของชาวเขา ทำให้เขาไม่มีทางเลือกอื่นนอกจากจับอาวุธขึ้นต่อสู้ซึ่งตรงกันข้ามเท่านั้น ซึ่งเป็นวิธีเดียวที่เขารู้จัก แล้วเหตุร้ายก็จะตามมา อันเป็นประโยชน์แก่การแทรกซึมทำลายของคอมมิวนิสต์เป็นอย่างยิ่ง"

¹⁵ ปีเตอร์ ฮินตัน, เรื่องเดิม, หน้า 17-19.

¹⁶ ทวีป คำรังสฤษฎ์, เรื่องเดิม, หน้า 3.

อีกข้อ 17 ปกติแล้วหมู่บ้านอีกก็มีผู้ใหญ่บ้าน 2 คน คือ หัวหน้าใหญ่และหัวหน้ารอง เมื่อมีการทะเลาะวิวาทกัน บรรดาผู้อาวุโสในหมู่บ้านมักจะชำระข้อพิพาทด้วยการไกล่เกลี่ย ประนีประนอม การชดใช้ค่าเสียหายระหว่างคู่ความไว้กันแพร่หลายในบางกรณี อย่างไรก็ตาม ภายใต้งานตามชาวเขาเผ่าอีกที่มีความรู้หรือเคยติดต่อกับพูดภาษาชาวพื้นราบได้ จะมีอิทธิพลในพวกตนได้มาก

ข้อ 18 ชุมชนเผ่ามูเซอบางแห่งได้ยอมรับหัวหน้าผู้อาวุโสเป็นบุคคลสำคัญกว่าหัวหน้าที่ได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการจากรัฐบาล แต่โดยความเป็นจริงแล้ว ชาวมูเซอไม่ได้สนใจความแตกต่างในเรื่องระบบทั้งสองนี้ เพราะชีวิตประจำวันของพวกเขาอยู่ในความรับผิดชอบของหัวหน้าหมู่บ้านของตนเอง หัวหน้าหมู่บ้านบางคนได้รับการยอมรับว่ามีอิทธิพลเหนือบุคคลอื่นมาก

ข้อ 19 การปกครองไม่มีหัวหน้าเผ่า ไม่มีหัวหน้าหมู่บ้าน มีขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องปฏิบัติตาม ไม่มีผู้ใช้อำนาจในการปกครอง สมาชิกในหมู่บ้านทุกคนมีสิทธิและหน้าที่ในการปกครองตนเอง ไม่ขึ้นกับใคร แม้ในหมู่บ้านบางแห่งจะมีผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากทางราชการ แต่ดูเหมือนบุคคลเหล่านี้ไม่มีอำนาจสิทธิเด็ดขาดอย่างใดเลย ลักษณะการปกครองเป็นการเคารพนับถือผู้อาวุโสในหมู่บ้าน ชาวลีซอเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในสังคมของตน อย่างไรก็ตาม ลีซอไม่กล้าทำอะไรอันขัดแย้งกับความปรารถนาของผู้อื่นในสังคม เขาจะต้องได้รับอนุญาตจากสมาชิกในชุมชนเสมอที่ทำให้เขาเผ่านี้ได้อยู่ได้เพราะมีความสัมพันธ์กันความเป็นญาติพี่น้อง มีสกุลหรือเชื้อสายเดียวกัน มีสิ่งแวดล้อม อาชีพ และขนบธรรมเนียมเหมือนกัน การตัดสินใจผู้อาวุโสเป็นผู้ตัดสินใจ ถ้าตกลงกันไม่ได้ก็จะต้องไปถึงผู้ใหญ่บ้านหรือว่านั่นที่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลตัดสินใจ แต่โดยมากจะตกลงกันได้ก่อน

¹⁷ ขอบ คชานันต์, เรื่องเดิม หน้า 6-7.

¹⁸ พินิจ พิชัยกัลป์, เรื่องเดิม, หน้า 17.

¹⁹ ประเสริฐ ชัยพิฤสิต, เรื่องเดิม, หน้า 14.

เข้า²⁰ ชาวเขาเผ่าเข้าไม่มีหัวหน้าเผ่าหรือหัวหน้าใหญ่ที่มีอำนาจปกครองไปทุกหมู่บ้าน แต่มีหัวหน้าที่ได้รับการแต่งตั้งจากทางราชการให้เป็นผู้ใหญ่บ้านหรือกำนัน ไม่มีกฎเกณฑ์ในการเลือกหัวหน้า พวกเขานิยมนับถือความเป็นผู้นำของตระกูลหรือแซ่บางแซ่ หัวหน้าหมู่บ้านนอกจากติดต่อกับทางราชการแล้วยังได้รับความไว้วางใจให้ตัดสินข้อพิพาทต่าง ๆ และได้รับเชิญไปในพิธีแต่งงานและการเลี้ยงในพิธีต่าง ๆ ด้วย นอกจากนี้ ยังมีหมอผีซึ่งเป็นผู้นำทางศาสนาของพวกเข้าทุกอย่างตั้งแต่เกินจนกระทั่งตาย และยังมีผู้อาวุโสอีกคนหนึ่งที่เคยช่วยกันปกครองชาวเขาเผ่าเข้า ผู้สูงอายุในสังคมเข้าจะได้รับความนับถือและสามารถว่ากล่าวคนมีอายุน้อยได้ หากใครโต้เถียงถือว่าเป็นคนไม่ดี

ด้วยเหตุดังกล่าวรัฐบาลจึงมีนโยบายเปลี่ยนทัศนคติของชาวเขาด้วยวิธีการต่อไปนี้²¹

1. ทำความเข้าใจให้ความคุ้มครองและช่วยเหลือในการพัฒนาบุคคลและหมู่บ้าน
2. ยอมรับสิทธิความเป็นไทยของชาวเขาเผ่าต่าง ๆ โดยหยิบยื่นสิทธินั้น ๆ ตาม

ความสำคัญ

3. สร้างศรัทธาให้ชาวเขาเห็นว่าเจ้าหน้าที่รัฐบาลเป็นผู้ดูแลความทุกข์สุขเห็นอกเห็นใจ ไม่เข้มแข็งแก่ ทลอดจนให้ความยุติธรรมแก่พวกเขา
4. ให้ชาวเขาได้ทราบถึงความปรารถนาดีของรัฐบาลที่มีต่อพวกเขาและโครงการต่าง ๆ ที่รัฐบาลให้ความช่วยเหลือ ทลอดจนสร้างมนุษยสัมพันธ์อันดีระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐบาลกับชาวเขา
5. ให้คำแนะนำช่วยเหลือชาวเขาทุกทาง เพื่อความอยู่ดีมีสุขของพวกเขาวงเขา เช่น ช่วยเหลือทางด้านการศึกษา การพยาบาล โรงเรียน ทลอดจนพัฒนาหาที่ทำกิน

²⁰ ขอบ คชอนันต์, เรื่องเดิม, หน้า 5.

²¹ ประสิทธิ์ กิศจันทร์, คู่มือการปฏิบัติงานสำหรับเจ้าหน้าที่พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาเคลื่อนที่ กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย (พิมพ์อักษรสำนวนา), หน้า 37.

ปัญหาคานการศึกษา

ชาวเขาเป็นชนกลุ่มน้อยที่อยู่ทางไกลความเจริญที่มีอยู่กระจัดกระจายตามภูเขา มีภาษาพูดของตนเอง ส่วนใหญ่ไม่พูดภาษาไทยในชีวิตประจำวัน มีขนบธรรมเนียมประเพณีบางอย่างที่ไม่ส่งเสริมการเล่าเรียน ทั้งนี้ เป็นสาเหตุทำให้การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาชาวเขามีปัญหามาก จากการสำรวจและรายงานของ กอร์ดอน ยัง²² (Gardon Young) กล่าวว่า "ชาวเขาส่วนใหญ่ต้องการให้ลูกเข้าโรงเรียนเพื่อเรียนพูดภาษาไทย แต่ไม่เต็มใจให้เรียนอ่าน เขียน เพราะต้องใช้เวลานาน" มีชาวเขาบางเผ่าอ้างว่าการส่งเด็กหญิงมาเข้าเรียนเป็นการฉ้อโกง จึงส่งแต่เด็กชายที่อายุน้อยมาเรียน ครั้นพอเด็กโตพอที่จะทำงานได้ พ่อแม่ก็จะให้เด็กไปช่วยทำงานในไร่เสีย โดยอ้างว่า เรียนหนังสือไม่ทำให้อิ่มท้องเท่ากับการทำไร่ กล้วยเหตุนี้ เด็กจึงขาดเรียนและอาจไม่มีโอกาสกลับมาเรียนอีก มีชาวเขาบางเผ่ามองเห็นความสำคัญของการศึกษา เช่น แม่ว เย่า มักจะจ้างครูจีนออกมาทำการสอนให้ นิยมส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนพื้นราบ

ในการจัดการศึกษาแก่เด็กชาวเขานั้น มีหน่วยงานหลายฝ่ายสนับสนุนการให้การศึกษากับเด็กชาวเขา โดยจัดตั้งโรงเรียนขึ้น เช่น

1. โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ
2. โรงเรียนชาวเขา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด กรมการปกครอง

กระทรวงมหาดไทย

3. โรงเรียนชาวเขา ของกองบัญชาการตำรวจภูธรชายแดน
4. โรงเรียนราษฎรของมิชชันนารี
5. โรงเรียนชาวเขา ของกองสงเคราะห์ชาวเขา กระทรวงมหาดไทย

²²

Gardon Young, Ibid. p. 46.

นอกจากนี้ ยังมีหน่วยงานอื่นที่ให้บริการด้านการศึกษาควบคู่กับบริการด้านอื่น เช่น การส่งพระภิกษุ สามเณรออกธรรมจาริก เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาและให้การศึกษแก่ชาวเขาตามหมู่บ้านต่าง ๆ แผนกโสตทัศนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้จัดตั้งโครงการผลิตอุปกรณ์สำหรับโรงเรียนชาวเขาซึ่งเป็นการช่วยส่งเสริมและให้บริการแก่ครูในการจัดการเรียนการสอนให้ได้ผลดีขึ้น และโครงการที่คาดว่าจะได้รับประโยชน์มากที่สุดช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนครูสอนเด็กชาวเขา ก็คือ โครงการทดลองฝึกอบรมผู้ช่วยครูสอนเด็กชาวเขา ของแผนกวิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งได้รับความร่วมมือจากองค์การยูนิเซฟและกองส่งเคราะห์ชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย

รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากรายงานการวิจัยของเกษม มนต์²³ ได้วิจัยเกี่ยวกับการสอนสุขศึกษาแก่เด็กชาวเขา ตามโครงการทดลองฝึกอบรมผู้ช่วยครูสอนเด็กชาวเขา โดยใช้เครื่องมือ แบบทดสอบ ระบบประเมินผลการฝึกสอนและวิธีสอนสุขศึกษา โดยการนำเครื่องมือในการวิจัยไปทดลองฝึกอบรมกับตัวอย่างประชากรที่เป็นชาวเขา จำนวน 57 คน เข้ารับการฝึกอบรมเป็นระยะเวลา 3 เดือน แล้วรวบรวมข้อมูล ซึ่งได้แก่ คะแนน ผลการทดสอบก่อนและหลังการฝึกอบรม นำมาหาความมีนัยสำคัญ ผลปรากฏว่า ผู้รับการฝึกอบรมมีพัฒนาการที่ขึ้นนับได้ว่า หลักสูตรพิเศษ หนังสือแบบเรียน คู่มือครู แบบทดสอบและวิธีสอนสุขศึกษาใช้การได้ดี

²³ เกשמ มนต์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 54 - 57